

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
КАФЕДРА ЮНЕСКО
«ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ»**

**ДУХОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ:
методологія, теорія і практика**

Збірник наукових праць

Випуск 2 (101)

Частина 2

**Сєверодонецьк
2021**

Рекомендовано Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 2 від 28.09.2021 р.)

Редакційна колегія

Шевченко Г.П. – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини, завідувач кафедри ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти», завідувач кафедри педагогіки, м. Северодонецьк (**головний редактор**); **Алфімов В.М.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Северодонецьк (**заступник головного редактора**); **Зеленов Є.А.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Северодонецьк; **Бех І.Д.** – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, м. Київ; **Філіпчук Г.Г.** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, м. Київ; **Миропольська Н.Є.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Київ; **Пелех Ю.В.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Рівне; **Помиткін Е.О.** – доктор психологічних наук, професор, м. Київ; **Сватко Ю.І.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО «Права людини, мир, демократія, толерантність та міжнародне взаєморозуміння», м. Київ; **Базалук О.О.** – доктор філософських наук, професор, м. Київ; **Тюріна Т.Г.** – доктор педагогічних наук, доцент, м. Львів; **Антоненко Т.Л.** – доктор психологічних наук, професор, м. Северодонецьк; **Чурсін М.М.** – доктор педагогічних наук, доцент, м. Северодонецьк; **Ернст Вагнер** – доктор філософії, координатор кафедри ЮНЕСКО «Мистецтво і культура в освіті», м. Ерланген-Нюрнберг, Німеччина; **Галена Іванова** – доктор педагогічних наук, доцент, м. Пловдив, Болгарія; **Анна Клим-Климашевська** – доктор педагогічних наук, професор, м. Седльце, Польща; **Леслі Джон Френсіс** – доктор філософії, доктор літератури, доктор богослов'я, член колегії вчителів, член Британського психологічного товариства, м. Ковентрі, Великобританія; **Крістофер А. Льюїс** – доктор філософії, професор, м. Лідс, Великобританія; **Джон Вейн Фішер** – доктор педагогічних наук, професор, Австралія; **Д. Пол Шафер** – магістр мистецтв, доцент, директор проекту Світова культура, м. Маркхем, Канада; **Рашидова С.С.** – кандидат педагогічних наук, доцент, м. Северодонецьк (**відповідальний редактор**).

Збірник наукових праць «Духовність особистості: методологія, теорія і практика» внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 № 886, кат. Б).

Журнал включено до Міжнародної бази даних Ulrich's Periodical Directory (2013 р.), повнотекстової бази даних Open Academic Journals Index (2014 р., CGIJ OAJI – 0.350), Google Scholar (2014 р., h-індекс 2020 – 15), Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (2008 р.), Міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International (ICI 2019 – 75.39).

Офіційний сайт збірника: <http://domtpsnu.snu.edu.ua/index.php/Domtp>

Додатковий сайт збірника: <http://www.domtp.turion.info>

Д85 **Духовність особистості: методологія, теорія і практика** : збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. – Вип. 2 (101), Ч. 2. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 252 с.

У збірнику висвітлюються актуальні питання методології, теорії і практики розвитку духовної культури особистості в сучасних соціокультурних умовах.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями в галузі педагогіки та психології духовності, аспірантами, педагогами-практиками.

Статті прорецензовано членами редакційної колегії.

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2021

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY
SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE OF
SPIRITUAL DEVELOPMENT OF MAN
UNESCO CHAIR «SPIRITUAL AND CULTURAL VALUES OF
UPBRINGING AND EDUCATION»**

**SPIRITUALITY OF A PERSONALITY:
Methodology, Theory and Practice**

Collection of Scientific Papers

Issue 2 (101)

Part 2

**Severodonetsk
2021**

Recommended by the Academic Council of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
(Record of Meeting No 2, 28.09.2021)

E d i t o r i a l B o a r d

Galyna P. Shevchenko – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the NAES of Ukraine, Director of the Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man, Head of the International UNESCO Chair in Spiritual Cultural Values of Upbringing and Education, Head of Pedagogy Department, Severodonetsk (**Editor-in-Chief**); **Valentyn M. Alfimov** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Severodonetsk (**Associate Editor**); **Evheniy A. Zelenov** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Severodonetsk; **Ivan D. Bekh** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Academician of the NAES of Ukraine, Kyiv; **Heorhiy H. Filipchuk** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Academician of the NAES of Ukraine, Kyiv; **Nataliya Ye. Myropolska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kyiv; **Yuriy V. Pelekh** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rivne; **Eduard O. Pomytkin** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Kyiv; **Yuriy I. Svatko** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the UNESCO Chair in Human Rights, Peace and Democracy, Tolerance and International Understanding, Kyiv; **Oleg O. Bazaluk** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Kyiv; **Tamara G. Tiurina** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Lviv; **Mykola M. Chursin** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Severodonetsk; **Tetyana L. Antonenko** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Severodonetsk; **Ernst Wagner** – PhD, Executive Coordinator at the UNESCO Chair in Arts and Culture in Education, Erlangen-Nürnberg, Germany; **Galena Ivanova** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Plovdiv, Bulgaria; **Anna Klim-Klimaszewska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Siedlce, Poland; **Leslie John Francis** – PhD, DLitt, ScD, DD, C. Psychol, FBPsS, FCP, Coventry, Great Britain; **Christopher A. Lewis** – DPhil (Psychology of Religion), MA, MEd, MSc, MPhil, BSc, PGCUT, Lecturer in Psychology, Leeds, Great Britain; **John Wein Fisher** – Phil D, EdD, PhD, Adjust Professor, Ballarat, Australia; **D. Paul Schafer** – MA in Economics, Associate Professor, Director of the World Culture Project, Markham, Canada; **Svitlana S. Rashydova** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Severodonetsk (Executive Editor).

The Collection of scientific papers "Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice" is included into the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of theses on obtaining the scientific degrees of Doctor and Candidate of Pedagogical Sciences are published (approved by the Law of the Ministry of Education and Science of Ukraine from July 02, 2020 № 886, category B).

The Collection is included to Ulrich's Periodical Directory (2013), Open Academic Journals Index (2014, CGIJ OAJI - 0.350), Google Scholar (2014, h-index 2020 – 15), V.I. Vernadsky National Library of Ukraine (2008), Index Copernicus International (ICI 2019 – 75.39).

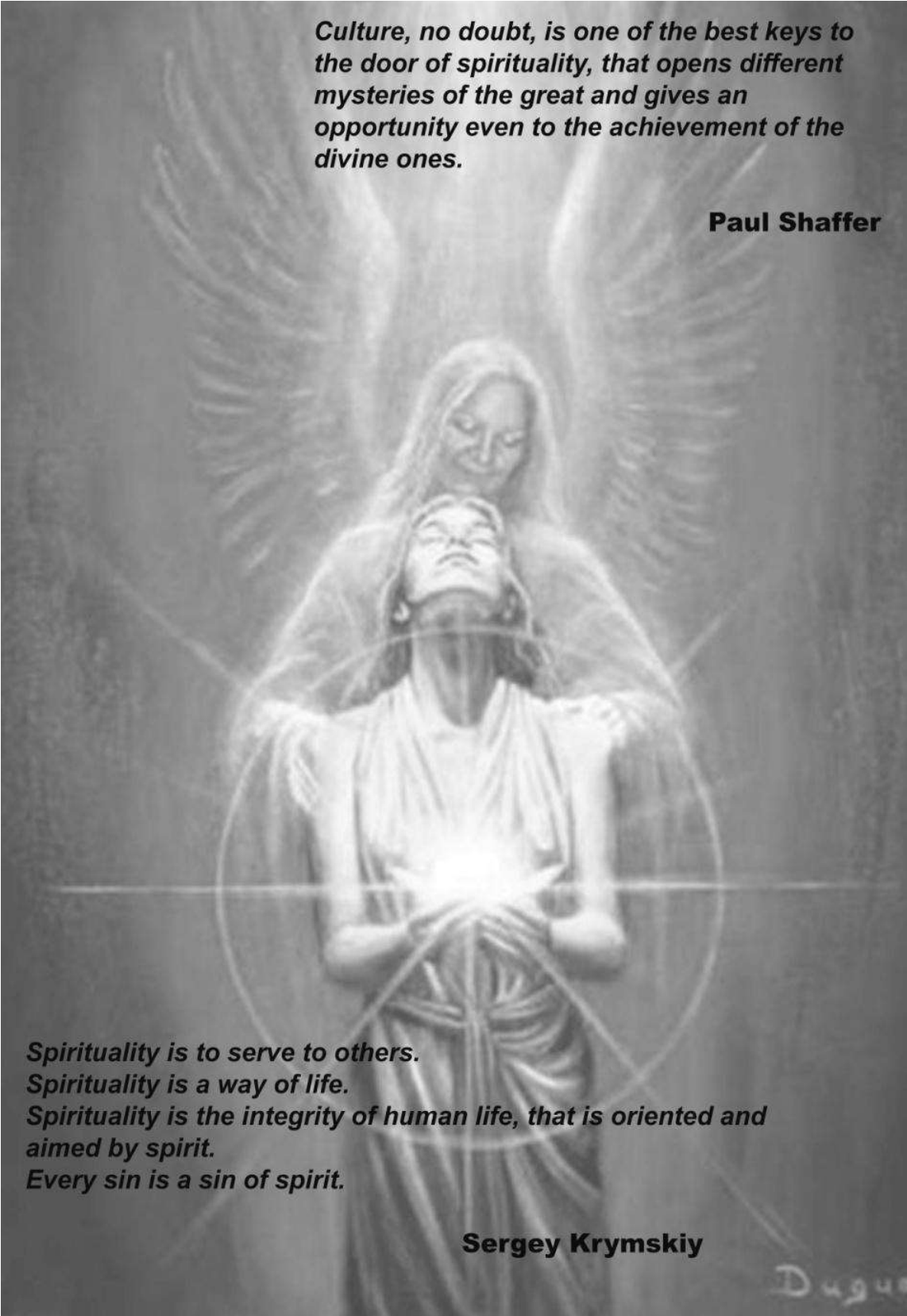
Official web site of the collection of scientific papers: http://domtpsnu.snu.edu.ua/index.php/Do_mtp. Additional web site of the collection of scientific papers: <http://www.domtp.turion.info>

D85 Spirituality of a Personality: Theory, Methodology and Practice: collection scientific papers / Editor-in-chief Galyna P. Shevchenko. – Issue 2 (101), P. 2. – Severodonetsk: Publishing House of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 2021. – 252 p.

The Collection touches upon the issues of actual problems of methodology, theory and practice of development of a person's spiritual culture in modern social and cultural conditions.

The science officers, post-graduate students, and pedagogues-practitioners in the field of pedagogy and psychology of spirituality can use the materials of the collection.

Papers of the collection are reviewed by the members of the Editorial Board.

Culture, no doubt, is one of the best keys to the door of spirituality, that opens different mysteries of the great and gives an opportunity even to the achievement of the divine ones.

Paul Shaffer

***Spirituality is to serve to others.
Spirituality is a way of life.
Spirituality is the integrity of human life, that is oriented and aimed by spirit.
Every sin is a sin of spirit.***

Sergey Krymskiy

Dugue

УДК 378.174:[784.1-071.2:792.028.3

DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_2-232-241

ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ ХОРОВОГО КЛАСУ

О. Д. Чурікова-Кушнір

ORCID 0000-0002-9166-7008

З. В. Софроній

ORCID 0000-0002-3163-460X

У статті розглядається проблема вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, в процесі якої основна увага спрямовується не тільки на вузькопрофесійний аспект засвоєння вокальної і хорової техніки, а на формування сценічної культури майбутнього вчителя з націленістю на поєднання хорової виконавської діяльності з педагогічною спрямованістю.

У контексті педагогічної культури розглядається сценічна культура як складова музичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Формування сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувається під час вивчення, ним обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми, серед яких значне місце належить хоровому класу.

Наголошується, що важливою складовою професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва є вокально-хорова підготовка, яка має свої особливості, складнощі та багатофункціональні риси. Виокремлення сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва зумовлене специфікою музичної діяльності і діалектично пов'язаної з усіма елементами особистісної культури (моральної, естетичної, розумової, мовленнєвої та ін.), оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, які пов'язані зі сценічним мистецтвом.

Визначено основні педагогічні принципи формування сценічної культури у майбутнього вчителя музичного мистецтва, дотримання яких забезпечує продуктивність фахового навчання: загальні принципи (взаємозалежність системи й середовища; науковості та доступності навчання; мистецького навчання; діалогічності; індивідуалізації) та специфічні принципи (єдності вокально-хорових навичок і артистизму; рефлексивності; творчого самовираження).

Ключові слова: учитель музичного мистецтва, сценічна культура, хоровий спів, хоровий клас, педагогічні принципи формування сценічної культури.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Необхідність модернізації системи вищої освіти обумовлена потребами сучасного кардинально мінливого українського суспільства у фаховій підготовці майбутніх учителів. Не викликає сумніву той факт, що професіоналізм учителів у поєднанні з їх творчою індивідуальністю суттєво підвищують рівень освіченості й культурного розвитку учнів. Отже, заклади вищої освіти покликані підготувати таких учителів музичного мистецтва, які володіють високим рівнем загальної і професійної культури. У зв'язку з цим зростають вимоги до формування сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у контексті вокально-хорової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Концептуальні проблеми фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва представлені з різних точок зору, зокрема теоретико-методичної (Н. Гуральник, З. Софроній, Н. Овчаренко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, та ін.); технологічної (Т. Гринченко, В. Ємельянов, Л. Дмитрієв, А. Козир, К. Матвєєва, А. Менабені, А. Саркісян та інші), інтерпретаційної (Г. Панченко, Л. Паньків, О. Чурікова-Кушнір та інші), творчо-саморозвивальної (А. Болгарський, А. Васильєва, Ю. Юцевич, та інші), артистичної (Ю. Єлісовенко, О. Єрошенко та інші). Останнім часом актуалізуються проблеми багатогранного розуміння культури майбутнього вчителя, які репрезентовані у дослідженнях В. Андрущенко, Л. Губерського, І. Зязюна, М. Михайличенка та ін.; формування культури педагога-музиканта ХХІ ст. – у роботах А. Болгарського, А. Козир, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ростовського, О. Хижної, В. Шульгіної, О. Щолокової та ін.; роль національної культури – у працях Г. Меднікова, О. Олексюк, О. Отич, Ю. Руденко, М. Ткач, А. Щербо та ін.

Мета статті – розглянути педагогічні принципи формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих результатів. Професія вчителя музичного мистецтва зобов'язує його бути транслятором певної культури і це має позначатися на змісті та організації його фахової підготовки. Підґрунтям у формуванні особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва є *педагогічна культура*, яка за визначенням В. Лозової (2006) є «єдність професійної культури, гармонії

педагогічного мислення та творчої діяльності, а результатами її формування – розвиток педагогічної етики, професійної майстерності, творчої індивідуальності та професійної компетентності» (с. 408).

Проблемою *педагогічної культури* викладача закладів вищої освіти займаються багато-науковців (І. Бех, С. Вітвицька, Е. Клементьєв, Н. Крилов, С. Сисоєва, О. Уваркіна та ін.), які звертають особливу увагу на творчий і особистісний аспекти культури, розглядаючи її як міру гуманізації суспільства і особистості. В. Гриньова (1996) підкреслює: «педагогічна культура є феноменом вияву вчителем власного «Я» у професійно-педагогічній діяльності через єдність його цілей, мотивів, знань, умінь, якостей, здібностей, відношень, об'єднаних у певну систему педагогічних цінностей. Існуючи об'єктивно, відносно автономно, педагогічна культура, як система цінностей, функціонує через суб'єктивний духовний світ кожного вчителя» (с. 14).

Г. Падалка (2008) наголошує: «мистецька освіта не буде повноцінною, не досягне мети, якщо не буде передбачати розвитку культури особистості» (с. 153). На її думку, вивчення мистецтва має сприйматися як культурна цінність і як надбання розвитку світової культури. За дослідженнями науковців-педагогів можна відзначити, що культура це специфіка поведінки людини, яка є результатом навчання.

У контексті педагогічної культури розглянемо сценічну культуру як складову музичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виокремлення сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва зумовлене специфікою музичної діяльності і діалектичним зв'язком з усіма елементами особистісної культури (моральної, естетичної, розумової, мовленнєвої та ін.), оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, які пов'язані зі сценічним мистецтвом.

Формування сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відбувається під час вивчення ним обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми, серед яких значне місце належить хоровому класу.

Переконливо і яскраво висловлюють свою позицію педагогі-музиканти (А. Болгарський, Л. Коваль, А. Козир, В. Лабунець, Л. Масол, О. Михайліченко, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Сбітнєва, Т. Смірнова, З. Софроній та ін.) щодо особливої ролі хорового співу в системі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Хоровий спів, який позитивно впливає на всебічне виховання і освіту, музичний розвиток, емоційну сферу, також формує сценічну культуру особистості.

З урахуванням об'єктивних і суб'єктивних факторів формування сценічної культури здобувачів вищої освіти, нами виділений освітній

компонент «хоровий клас», як базовий у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки хоровий спів сприяє формуванню таких якостей, які забезпечують можливість колективної і виконавської діяльності; готує вчителів до такого виду дитячо-юнацької творчості, яка є найбільш доступною, демократичною і генетично зумовленою для українців та найбільш поширеною у закладах загальної середньої освіти.

У теперішній час спостерігається великий інтерес до вокально-хорового мистецтва серед дітей та молоді. Зростає кількість творчих колективів, відкриваються вокально-хорові студії, де є можливості вибору для творчого розвитку будь-яких видів колективного виконавства, серед яких – хоровий спів. Щорічно в Україні та за її межами проводяться різні вокально-хорові конкурси і фестивалі за участю дітей та молоді різних вікових категорій, що говорить про надзвичайну зацікавленість цим видом творчості.

Формування сценічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва ґрунтується на певних основоположних принципах, що визначають зміст, організаційні форми та методи хорової діяльності у навчальному процесі. Треба відмітити, що формування сценічної культури у здобувачів вищої освіти на заняттях хорового класу – це складне явище, яке охоплює музичну ерудованість, сукупність моральних і духовних якостей, знання та усвідомлення хорових традицій, наявність педагогічного досвіду, що забезпечує успішність трансляції змісту хорових творів до слухачької аудиторії у процесі концертно-хорової діяльності.

Слід зазначити, що розробка будь-якої методики передбачає визначення педагогічних принципів організації навчального процесу. Відомо, педагогічні принципи, як зазначають Л. Масол, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька та ін., визначають першооснову навчання, спрямовують та забезпечують продуктивність навчально-виховного процесу. Тож, сукупність педагогічних принципів складає певну систему вимог до процесу навчання, виконання яких забезпечує достатньою його ефективність.

Методологічними орієнтирами формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового співу становлять загальні та специфічні принципи, кожен з яких безпосередньо пов'язаний з попереднім і наступним. С. Гончаренко (2012) зазначає, що необхідно орієнтуватися не на окремі принципи, а на систему принципів навчання, забезпечуючи обґрунтовану постановку цілей, відбір методів і засобів організації діяльності студентів, створювати сприятливі умови і аналізувати результати навчального процесу.

Розглянемо *загальні принципи* формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу.

О. Іонова (2012) виокремлює принцип *взаємозалежність системи й середовища*. Це означає, що система формує й виявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем, будучи при цьому провідним активним компонентом взаємодії (с. 26). Цей принцип передбачає використання необхідних знань, навичок та умінь у колективній творчості і сценічній практиці. У навчальному процесі необхідно моделювати ситуації, які наближені до сценічного виконавства, коли необхідно продемонструвати рівень сценічної культури у процесі хорового співу.

Принцип *науковості та доступності навчання*, на переконання Г. Ніколаї (2013), спирається на зв'язок між змістом науки і навчального предмету (с. 26). Цей принцип дозволяє структурувати зміст вокально-хорових освітніх компонентів з урахуванням сучасних наукових положень. У контексті фахової підготовки цей принцип зумовлює ефективність екстраполяції наукових теорій, вокально-хорових знань, виконавського досвіду на процес формування сценічної культури здобувачів на заняттях хорового класу.

З позиції організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва Г. Падалка (2008) наголошує на важливості принципів охоплювати закономірності мистецького навчання, органічно пов'язуючи окремі його елементи в єдине ціле. Вона стверджує, що *принципи мистецького навчання* – це основні положення, які визначають сутність, зміст та провідні вимоги до взаємодії вчителя і учня, виконання яких передбачає досягнення результату у процесі оволодіння учнями музичним мистецтвом.

Як зазначає О. Отич (2009), принцип *діалогічності* має суттєве значення в освітньому процесі, тому що завдяки діалогу виникає обмін інформацією. Цей принцип є одним з провідних у формуванні сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва, який передбачає те, що педагогічний діалог може проявлятися не лише між викладачем і здобувачем вищої освіти, а й між особистістю й хоровим твором. Також принцип діалогічності орієнтує на втілення ідеї «діалог культур» у процесі вокально-хорового навчання як реалізацію можливостей комунікації, що визначає важливість культурного діалогу.

Принцип індивідуалізації, на переконання О. Олексюк (2013), є провідним принципом у сучасній музичній освіті. Цей принцип «пов'язаний із завданням розвитку властивих для кожного учня рис та особливостей, які становлять творчу музичну індивідуальність» (с. 30). Даний принцип передбачає врахування індивідуальних особливостей, особистісних якостей та потенціалу особистості як унікальної індивідуальності. Індивідуалізація навчання тісно пов'язана з поняттям індивідуальний підхід у навчанні.

Треба відмітити, що індивідуальний підхід має справу із принципами навчання, а індивідуалізація навчання – це здійснення цього принципу за своїми формами та методами. Сутність цього принципу полягає в орієнтованому підході до навчального процесу, що передбачає виявлення та підтримку індивідуальної емоційної реакції у сприйнятті та засвоєнні змісту музично-художніх образів хорового твору. Принцип індивідуалізації дозволяє урахувати орієнтацію здобувачів на майбутню професію.

У процесі формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу необхідно також враховувати *специфічні принципи*, які спонукають до осмислення вокально-хорових навичок; розвитку артистичних вмінь; дозволяють викладачу представити студентам авторський задум хорового твору; відобразити музично-художній образ у сценічному відтворенні.

Одним з головних специфічних принципів формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва є принцип *єдності вокально-хорових навичок і артистизму*. Даний принцип передбачає одночасно розвиток вокально-хорової техніки та вміння до артистичного відтворення музично-художніх образів хорових творів, що у поєднанні демонструє рівень сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Разом з тим, принцип єдності вокально-хорових навичок і артистизму дозволяє вирішувати певні завдання, використовуючи музичне мислення, фантазію, інтуїцію і гармонійно поєднуючи логічне та естетичне.

Принцип *рефлексивності* дозволяє регулювати результати свого емоційного стану. О. Прохоров (2005) стверджує: «чим вище рівень рефлексії суб'єкта, тим успішніше протікає регуляторний процес, більш повно описуються (усвідомлюються) актуальні і бажані стани, швидше перехід до бажаного стану». Рефлексія – це «принцип людського мислення, що спрямовує його на осмислення й усвідомлення власних форм і передумов; предметний розгляд самого знання, критичний аналіз його змісту і методів пізнання; діяльність самопізнання, що розкриває внутрішню структуру і специфіку духовного світу людини» (Большой энциклопедический словарь, 2001, с. 579).

Щодо формування сценічної культури, цей принцип спонукає до осмислення власних думок у спілкуванні з музично-художнім образом; співвіднесення власних переживань і почуттів змісту хорового твору із композиторськими поглядами та світоглядними позиціями автора поетичного тексту.

Заслугове на увагу в контексті формування сценічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва висновок О. Рудницької (2005) щодо рефлексивних актив музичної діяльності, таких як: емоційний пошук

художньої істини, перенесення уваги з об'єктивного мистецького твору на власні сприйняття у інтерпретаційному процесі (с.37).

Принцип творчого самовираження передбачає активізацію творчого потенціалу здобувачів у процесі хорової діяльності. Цей принцип зорієнтований на формування сценічної культури на основі творчого самовираження, розвитку сценічних умінь у процесі хорового співу. Щоб бути правдивим, переконливим, впевненим на сцені під час виступу, хористи повинні володіти не тільки вокально-хоровою, але й сценічною культурою, яку необхідно формувати у творчому процесі. Тому викладачу необхідно забезпечити творчу взаємодію в хоровому колективі з метою формування необхідних професійних якостей, створити творче середовище для виявлення музичних можливостей та сценічного самовираження у процесі хорового співу.

Висновки. На основі вищесказаного можна зробити висновок, що окреслені педагогічні принципи формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу слугують методологічним підґрунтям добору методів, форм, засобів, які доцільно застосовувати у підготовці фахівця, визначаючи основний вектор формування вокально-хорової майстерності, інтерпретаційних умінь і навичок, техніки артистизму у процесі сценічного самовираження.

Література

1. Большой энциклопедический словарь. Москва–Санкт-Петербург : Большая Российская Энциклопедия, 2001. 1434 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.
3. Гриньова В. М. Педагогічна культура майбутніх учителів: навч. посіб. для студентів, викладачів та вчителів. Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 1996. 104 с.
4. Іонова О. М. Системний та синергетичний підходи. *Наукові підходи до педагогічних досліджень*: колективна монографія. Харків : Віровець А.П. «Апостроф», 2012. С. 22–81.
5. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посіб. / за ред. В. І. Лозової. Харків : «ОВС», 2006. 496 с.
6. Ніколаї Г. Ю. Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень: навч. посібник для студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти та аспірантів. Суми : Ред.-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2000. 108 с.
7. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посібник. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.
8. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2009. 752 с.

9. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
10. Прохоров А. О. Саморегуляція психических состояний: феноменология, механизмы, закономерности. Москва : PerSe, 2005. 430 с.
11. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. 360 с.

References

1. *Bolshoy entsyklopedicheskiy slovar [Big encyclopedia dictionary]* (2001). Moscow–Saint-Petersburg: Bolshaya Rossiyskaya Entsiklopediya (rus).
2. Honcharenko, S. U. (2012). *Pedahohichni zakony, zakonornosti, pryntsyipy. Suchasne tumachen [Pedagogical laws, regularities and principles. Modern interpretation]*, 192. Rivne: Volynski oberehy (ukr).
3. Hrynyova, V. M. (1996). *Pedahohichna kultura maybutnikh uchyteliv: navch. posib. dlja studentiv, vykladachiv ta vchyteliv [Pedagogical culture of the future teachers: Learning guide for students, teachers and instructors]*, 104. Kharkiv: KhDPU im. H. S. Skovorody (ukr).
4. Ionova, O. M. (2012). Systemnyi ta synerhetychnyi pidkhody [The system-synergetic approach]. *Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen: kolektyvna monohrafiya*, 22–81. Kharkiv: Virovets A.P. "Apostrof" (ukr).
5. Lozova, V. I. (2006). *Lektsii z pedahohiky vyshchoi shkoly: navch. posib. [Higher education pedagogy lectures: tutorial]*, 496. Kharkiv: OVS (ukr).
6. Nikolai, H. Yu. (2000). *Metodolohiya ta tekhnolohiya naukovo-pedahohichnykh doslidzhen: navch. posibnyk dlya studentiv muzychno-pedahohichnykh fakultetiv vyshchykh zakladiv osvity ta aspirantiv [Methods and techniques of scientific and pedagogical researches: textbook for students of music and pedagogical faculties of higher education and graduate students]*, 108. Sumy: Red.-vydavnychiy viddil SumDPU imeni A. S. Makarenka (ukr).
7. Oleksiuk, O. M. (2013). *Muzychna pedahohika: navch.posibnyk [Musical pedagogy: learning guide]*, 248. Kyiv: Kyiv B. Hrinchenko University (ukr).
8. Otych, O. M. (2009). *Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoi indyvidualnosti maibutnyoho pedahoha profesiinoho navchannia: teoretychnyi i metodychnyi aspekty: monohrafiya [Arts in the system of development of the future professional education teacher's creative personality: monograph]*, 752. Chernivtsi: Zelena Bukovyna (ukr).
9. Padalka, H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teoriya i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art education (Theory and methods of teaching art disciplines)]*, 274. Kyiv: Osvita Ukrainy (ukr).
10. Prokhorov, A. O. (2005). *Samoregulyatsiya psikhicheskikh sostoyaniy: fenomenologiya, mekhanizmy, zakonornosti [Self-regulation of mental conditions: phenomenology, mechanisms, regularities]*, 430. Moscow: PerSe (ukr).
11. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk [General and artistic pedagogy: learning guide]*, 360. Ternopil: Navchalna knyha. Bohdan (ukr).

ФОРМИРОВАНИЕ СЦЕНИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА НА ЗАНЯТИЯХ ХОРОВОГО КЛАССА

О. Д. Чурикова-Кушнир, З. В. Софроний

В статье рассматривается проблема вокально-хоровой подготовки будущего учителя музыкального искусства, в процессе которой основное внимание направлено не только на узкопрофессиональный аспект усвоения вокальной и хоровой техники, а на формирование сценической культуры будущего учителя с нацеленностью на сочетание хоровой исполнительской деятельности с педагогической направленностью.

В контексте педагогической культуры рассматривается сценическая культура как составляющая часть музыкальной культуры будущего учителя музыкального искусства. Определение сценической культуры будущего учителя музыкального искусства обусловлено спецификой музыкальной деятельности и диалектически связанной со всеми элементами личностной культуры (морального, эстетического, умственного, речевого и др.), поскольку она является интегральным показателем других видов культур, связанных со сценическим искусством.

Формирование сценической культуры будущего учителя музыкального искусства происходит при изучении обязательных компонентов образовательно-профессиональной программы, среди которых значительное место принадлежит хоровому классу.

Отмечается, что важной составляющей профессионального становления будущего учителя музыкального искусства является вокально-хоровая подготовка, которая имеет свои особенности, сложности и многофункциональные черты.

Определены основные педагогические принципы формирования сценической культуры у будущего учителя музыкального искусства, соблюдение которых обеспечивает продуктивность профессионального обучения: общие принципы (взаимозависимость системы и среды; научности и доступности обучения; художественного обучения; диалогичности; индивидуализации) и специфические принципы (единство вокально-хоровых навыков и артистизма; принцип рефлексивности; творческого самовыражения).

Ключевые слова: *учитель музыкального искусства, сценическая культура, хоровое пение, хоровой класс, педагогические принципы формирования сценической культуры.*

DEVELOPMENT OF MUSIC PERFORMANCE CULTURE BY THE PROSPECTIVE MUSICAL ART TEACHERS IN THE CHOIR CLASSES

O. D. Churikova-Kushnir, Z. V. Sofronii

This article is dedicated to vocal and choral training of a prospective musical art teacher that involves, in addition to the restricted professional aspect of learning the vocal

and choral techniques, development of music performance culture by a future teacher aimed at combination of choral performance and pedagogical skills.

In the context of musical culture, music performance culture is viewed as a component of musical culture of the future teacher of musical art. The music performance culture of the prospective musical art teacher is singled out due to the specific nature of the musical activity and the personality culture dialectically liaised with all the elements (moral, ethical, intellectual, speech, etc.) because it is an integrated index of other culture types associated with the performance art.

Development of the music performance culture by the future teacher of musical art is enabled during the study of the mandatory components of the professional education program among which choir class plays the leading role.

It is noteworthy that vocal choral training, including its specifics, challenges and versatility, is an important part of professional growth of a future musical art teacher.

The article is focused on the key pedagogical principles governing development of the performance culture by a future musical art teacher abidance by which ensures efficiency of the education in the relevant specialty: the general principles (interdependence of the system and the environment; scientific rigor and simplicity of training; artistic learning; dialogics principle; individual approach) and the specific principles (unity of vocal choral skills and virtuosity; reflectivity; creative self-expression).

Key words: *Teacher of musical art, performance culture, choral singing, choir class, pedagogical principles of performance culture development.*

Чурикова-Кушнір Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна). E-mail: o.d.churikova.kushnir@gmail.com

Чурикова-Кушнір Ольга Дмитриевна – кандидат педагогических наук, профессор кафедры музыки Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (г. Черновцы, Украина). E-mail: o.d.churikova.kushnir@gmail.com

Churikova-Kushnir Olha Dmytrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Music, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). E-mail: o.d.churikova.kushnir@gmail.com

Софроній Зоя Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна). E-mail: z.sophroniy@chnu.edu.ua

Софроний Зоя Васильевна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры музыки Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (г. Черновцы, Украина). E-mail: z.sophroniy@chnu.edu.ua

Sofronii Zoia Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Music, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). E-mail: z.sophroniy@chnu.edu.ua

ЗМІСТ

Боднарук І. М.	
Організація художньо-творчої діяльності учнів на уроках музичного мистецтва.....	6
Букач М. М.	
Вчитель як соціальна цінність.....	14
Гарань Н. С., Сипченко О. М.	
Методика викладання дисципліни «Академічна доброчесність» у вищій школі	24
Квітка А. С.	
Сутність, особливості змісту і структура соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України	36
Колган О. В., Колган Т. В., Падалка Р. М.	
До питання формування громадянської компетентності в студентів на основі творів письменників Донеччини під час викладання курсу «Практикум з української мови».....	49
Куценко О. М., Карлова Т. Є.	
Медичний заклад вищої освіти як інститут формування професійних якостей майбутніх магістрів медицини.....	59
Лісовий В. А.	
Особистісно-діяльнісний підхід до професійного розвитку майбутнього фахівця у галузі музичної педагогіки.....	69
Масич В. В., Лимарева Ю. М., Білих В. Г.	
Задачі-«пастки» як засіб формування комплексних знань з фізики та здатності культурного самовиразу	79
Мондич О. В.	
Ключові проблеми духовно-морального виховання молодших школярів ...	90
Пантелеєва Е. Я., Емельянова Е. С.	
Роль лингвистических, социальных и психологических факторов в процессе обучения иноязычной лексике	100
Пашко Л. В., Рябініна І. М., Лейб А. І.	
Формування у студентів пошуково-дослідницької компетентності на заняттях сучасної української мови шляхом проектування.....	111
Пер'ян В. С.	
Рецепція творчості Гамми Скупинського в музичній культурі Чернівців .	120

Проценко І. І.	
Дослідження ефективності управління розвитком професійної компетентності вчителя: організація експерименту	129
Пустовіт В. Ю.	
Епістолярій видатних українських письменників у шкільній освіті: методичний аспект	141
Сайко Н. О., Бацман О. С., Вишар Є. В.	
Ціннісно-нормативна готовність майбутніх соціальних педагогів до організації соціальної реабілітації особистості в умовах закладів освіти ..	151
Світлічна О. О.	
Культурно-релевантна педагогіка як невід'ємний компонент професійної педагогічної підготовки в Канаді.....	163
Сергієнко І. В.	
Формування медіакомпетентності сучасного вчителя іноземної мови	175
Скиртак В. М., Мартинов Р. С.	
Формування критичного мислення в процесі вивчення курсу «Соціально-політичні студії» у вищій школі	192
Уманець Н. А.	
Онлайн-комунікація: комунікативні можливості та ризики для особистості	200
Хохлов А. С.	
Ентелехія мистецтва в умовах глобалізаційних змін.....	211
Чайка О. І.	
Педагогічні умови виховання полікультурності майбутніх викладачів іноземних мов	220
Чурикова-Кушнір О. Д., Софроній З. В.	
Формування сценічної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу	232
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ	244
GUIDELINES FOR THE AUTHORS	248